FINANTSINSPEKTSIOONI KÄSIRAAMAT VASTUTUSTUNDLIKU KREDIIDI VÄLJASTAMISE PROTSESSILE

1. Eessõna

Krediidiasutuste ning krediidiandjate ja -vahendajate (edaspidi käesolevas dokumendis ühiselt koos *krediidiandja*) jaoks on tarbijale krediidi andmisel üheks olulisemaks kohustuseks järgida vastutustundliku laenamise põhimõtet. Kohustus vastutustundliku laenamise nõudeid täita tuleb nii võlaõigusseadusest (*VÕS*), krediidiasutuste seadusest kui ka krediidiandjate ja -vahendajate seadusest (*KAVS*).

„Finantsinspektsiooni käsiraamat vastutustundliku krediidi väljastamise protsessile“ (edaspidi ka *käsiraamat*) kirjeldab vastutustundlikku krediidi väljastamist ja krediidivõimelisuse hindamise protsessi. Samuti selgitatakse krediidiandjate hoolsuskohustust tarbijale krediidi väljastamise eelsetes toimingutes nagu krediidivõimelisuse hindamiseks vajaliku teabe kogumine, kontrollimine ja krediidivõimelisuse hindamise teostamine ning juhitakse tähelepanu praktikatele, mis ei ole tarbijate krediidivõimelisuse hindamisel aktsepteeritavad.

Käsiraamat ei käsitle tagatistega krediitide väljastamise spetsiifikast lähtuvaid kohustusi. Käsiraamatus ei ole kajastatud kõikvõimalikke asjaolusid, mida krediidiandja peab krediidivõimelisuse hindamisel arvesse võtma, kuivõrd hindamisel sõltub tarbija poolt esitatud teabe sisu ja ulatus mh sõlmitavast krediidilepingust, krediidi suurusest ja teistest tingimustest.

Tegemist on selgitava ja abistava dokumendiga, mis võimaldab selle kasutajal mõista vastutustundliku laenamise põhimõtte olemust ning krediidivõimelisuse hindamisega kaasnevaid krediidiandja kohustusi.

2. Vastutustundlik krediidi väljastamine ja krediidivõimelisuse hindamise protsess

2.1. Krediidivõimelisuse hindamise protsess

Vastutustundliku laenamise põhimõtte kohaselt peab krediidiandja enne tarbijakrediidilepingu sõlmimist vastavalt VÕS-is ja KAVS-is sätestatule: (i) omandama teabe, mis võimaldab hinnata, kas tarbija on võimeline krediidi lepingus kokkulepitud tingimustel tagasi maksma (edaspidi krediidivõimelisus) ja (ii) hindama tarbija krediidivõimelisust.

Nõuetekohane krediidivõimelisuse hindamine = kvaliteetsed ja usaldusväärsed andmed + andmete analüüs

Krediidiandja võib tarbijale krediiti väljastada, kui ta on krediidivõimelisuse hindamise aluseks olevate andmete kogumis analüüsimise tulemusena veendunud, et krediidilepingust tulenevad kohustused täidetakse lepingus kokkulepitud tingimustel. Krediidivõimelisuse hindamine hõlmab järgmist:

- andmete kogumine tarbija majandusliku olukorra ning tema vajaduste ja eesmärkide kohta, sh päringute tegemine asjakohastesse krediidiandja sisemistesse ja välistesse andmebaasidesse;
- mõistlike meetmete võtmine tarbija finantsolukorra kontrollimiseks;
- hinnangu kujundamine selle kohta, kas tarbija suudab krediidilepingust tulenevad kohustused täita lepingus kokkulepitud tingimustel.

Krediidi võtmisel ei lasu kogu vastutus krediidiandjal, tarbija peab ka ise käituma vastutustundlikult ning esitama krediidiandjale tõest informatsiooni. Eelnev siiski ei tähenda, et krediidiandja ei ole kohustatud tarbija esitatud teavet kontrollima. Tarbijal on kohustus esitada krediidiandjale krediidi taotlemisel tõeseid andmeid, kuid krediidiandjal on vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimiseks kohustus esitatud andmeid mõistlikke jõupingutusi rakendades kontrollida ja vajadusel lasta täpsustada.

2.2. Krediidi põhiosa ja intressimakse ning tarbija sissetuleku suhe

Krediidiandjal on kohustus lähtuda tarbija krediidivõimelisuse hindamisel sisemistest riskilimiitidest, mis peavad olema väljendatud suhtarvudena, millest üks on krediidi põhiosa ja intressimakse ning tarbija sissetuleku suhe (DSTI).

Krediidimaksete piirmäära järgimist hinnatakse krediidimaksete ja sissetuleku suhtarvu alusel. DSTI määrab seega maksimaalse tagasimaksemäära, mida tarbija saab endale lubada, protsendina tema igakuisest regulaarsest netosissetulekust. Krediidimaksete ja sissetuleku suhtarv leitakse tarbija kõikide krediitide põhisumma- ja intressimaksete summa (koos väljastatava tarbijakrediidiga) ja tarbija netosissetuleku jagamisel järgnevalt:

$$\text{DSTI} = \frac{\text{krediidimaksed (põhiosamaksed + intressimaksed)}}{\text{tarbija netosissetulek}}$$

- Krediidimaksed - krediidimaksed ehk krediidi põhiosade- ja intressimaksete summa on nii väljastatava tarbijakrediidi (sh elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingu) kui ka tarbija poolt krediidiandja või krediidiasutuse ja teistest krediidiandjatest ja -vahendajatest ja krediidiasutusest võetud kõikide muude laenude, liisingute ja muude tarbijakrediidilepingutest tulenevate igakuiste krediidimaksekohustuste summa.
  Solidaarvõlgnike poolt tasumisele kuuluvad krediidimaksed võetakse arvesse proportsionaalselt laenu taotlevale tarbijale langeva krediidimaksete tasumise kohustusega.
- Sissetulek - Tarbija sissetulekuna arvestatakse tarbija regulaarset ja tõendatud maksudejärgset sissetulekut. Tarbija regulaarse sissetuleku hindamisel lähtutakse krediidiandjate ja -vahendajate seaduse § 49 lõikes 3 sätestatust. Maksudejärgne on sissetulek, millest on maha arvatud riiklikeks maksudeks minevad summad.

3. Krediiditoimikus sisalduvad andmed ja dokumendid (KAVS § 48)

☐ Krediiditoimikus sisaldub krediiditaotlus(-ed)	Krediiditaotluse eesmärk on lihtsustada krediidi andmise või mitteandmise otsustamise ja/või krediidilimiidi määramise protsessi, kuivõrd krediiditaotlusega kogutakse krediidi andmise üle otsustamiseks olulist teavet.
☐ Krediiditoimikus sisaldub krediidi andmise või krediidi andmisest keeldumise otsus(-ed)	Krediidiandja poolne krediidi andmise või krediidi andmisest keeldumise otsus ei pea olema eraldi dokument, kuid sealjuures peab selgelt ja üheselt arusaadavalt olema toimikust nähtav, kas krediidiandja on otsustanud tarbijale krediit väljastada või selle väljastamisest keelduda.
☐ Krediiditoimikus sisalduvad tarbija krediidivõimelisuse hindamise analüüsi tulemused	Tarbija krediiditoimikust peab olema võimalik kindlaks teha, milliseid näitajaid ja millises suuruses (nt millises summalises suuruses sissetulekuid) krediidiandja konkreetse tarbija puhul on arvestanud ning krediidivõimelisuses veendumuse kujundamiseks kasutanud. Krediidiandja peab suutma tõendada, kuidas kujunes järeldus tarbija suutlikkusest krediit kokkulepitud tingimustel tagasi maksta.
☐ Krediiditoimikus on olemas tarbijaga sõlmitud krediidileping(-ud)	Krediidileping on tõend poolte vahel kokkulepitud tingimuste kohta, mis tuleb säilitada krediiditoimikus.
☐ Krediiditoimikus sisalduvad dokumendid tarbija krediidivõimelisuse hindamise aluseks olevate andmete kontrollimise kohta[1]	Krediidiandja peab suutma säilitada ja vajadusel kontrolliks esitada kontrollijale arusaadavad andmed päringute kohta (andmevormingud või tekst, mis on lihtne ja intuitiivne inimesele lugeda ja mõista), mis teostatakse välistesse andmebaasidesse (nähtav peab olema nii päringu teostamise aeg ehk nn *time stamp* kui ka päringu tulemus).
☐ Krediidiandja on võimeline selgitama, kuidas tarbija suhtes krediidivõimelisuse hindamist läbi viidi	Automaatsüsteemid ei tohi muutuda „mustadeks kastideks“, mida ei ole võimalik mõista ja kontrollida, kuidas on jõutud teatavate järelduseni. Krediiditoimikust peab olema võimalik mõista, kuidas tarbija krediidivõimet hinnatakse ja milliseid andmeid on selleks kasutatud. Krediidiandjal peavad olema asjakohased eeskirjad ja protseduurid, et tagada nende protsessidega seotud riskide adekvaatne juhtimine.

[1] Halb praktika - krediidivõimelisuse hindamisel arvestatakse ainult tarbija krediiditaotlusel toodud andmeid. KAVS § 50 lõike 3 alusel on krediidiandja kohustatud tegema mõistlikke pingutusi, et kontrollida tarbija esitatud teavet, arvestades KAVS-is ja VÕS-is sätestatud nõudeid informatsiooni kogumisele ja tuginedes võimaluse korral talle iseseisvalt kättesaadavale teabele. Krediidiandjal on võimalik vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimiseks lähtuda tarbija esitatud andmetest, kuid see ei tähenda, et krediidiandjal ei ole vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimiseks kohustust esitatud andmeid kontrollida ja vajadusel lasta täpsustada.
Euroopa Kohtu otsuse nr C-449/13 punkt 37 kohaselt peab krediidiandja igal üksikjuhtumil selle eripära arvestades otsustama, kas tema käsutuses olev teave on tõene ja tarbija krediidivõimelisuse hindamiseks piisav. Teabe piisavus võib olla erinev olenevalt krediidilepingu sõlmimise asjaoludest, tarbija isiklikust olukorrast või krediidilepingus ette nähtud summast. /…/ Piisavaks ei saa aga pidada lihtsalt tarbija avaldatud andmeid, kui neile ei ole lisatud asjakohaseid tõendeid.

	Krediidiandjad peavad dokumenteerima andmed, mille alusel tehakse krediidiotsus, sh nende tegevused ja hinnangud, ning säilitama dokumente kättesaadaval kujul.

4. Krediidivõimelisuse hindamine

☐ Krediidivõimelisuse hinnang on läbi viidud krediidivõtja suhtes	Krediidivõimelisuse hindamine peab alati põhinema konkreetse tarbija finantsolukorral. Kui krediiditaotluse esitavad mitu krediidivõtjat ühiselt hinnatakse krediidivõtjate krediidivõimelisust võttes aluseks nende ühine tagasimaksevõime.
☐ Automatiseeritud krediidivõimelisuse hindamise mudelid võtavad arvesse kõiki kohustuslikke andmeid ning mudeli sisendid ja väljundid on kontrollitavad ning auditeeritavad	Automatiseeritud krediidivõimelisuse hindamise mudelite kasutamisel tuleb krediidiandjal tagada, et mudelid arvestavad kõiki näitajaid, mida kehtivate seaduste alusel krediidiandja on kohustatud krediidivõimelisuse hindamisel arvestama ning lisaks neid, mille näevad ette krediidiandja sise-eeskirjad.

4.1. Varaline seisund ja regulaarse sissetuleku suurus (KAVS § 49 lõige 1 punkt 1)

☐ Krediidiandja on küsinud tarbijalt tema regulaarse sissetuleku suurust	Oluline on, et krediiditaotluselt oleks mõistetav, millist informatsiooni on krediidiandja tarbijalt oodanud (nt kas ainult töötasu või erinevatest sissetulekuallikatest saadud suurused kokku, kas regulaarse sissetuleku suurus tuleb esitada neto- või brutosissetulekuna). Ilma täpsustuseta ei pruugi tarbija esitada informatsiooni, mida krediidiandja tema krediidivõimelisuse hindamiseks vajab või juhul, kui tarbija ise peab mõistatama, millist infot krediidiandja soovib, ei pruugi krediidiandja hinnang tarbija krediidivõimelisusele olla adekvaatne.
☐ Tarbija saab regulaarset sissetulekut	Regulaarne on sissetulek, mida tarbija saab kindla või kindlaks määratud ajakava alusel (igas kuus, kvartalis ja/või aastas). Regulaarse sissetuleku hindamisel tuleb arvesse võtta, millised on tarbija sissetulekuallikad, sealhulgas töötasu, pension, investeeringutulu, dividendid, tulud füüsilisest isikust ettevõtja tegevusest, tulud ettevõtlusest, üüritulu, hüvitised, toetused ja elatis, ning milline on tarbija sissetulekute laekumise regulaarsus sõltuvalt tarbija töölepingu või muu lepingu vormist. Vastutustundliku laenamise põhimõttega on kooskõlas krediidi väljastamine püsivat töökohta mitteomavale tarbijale, kui krediidiandja suudab tõendada, et

	tarbija on suuteline krediidi tagasi maksma oma säästude ja/või muude regulaarsete sissetulekute arvelt, milleks ei ole töötasu.
☐ Krediidiandja on tarbija sissetulekute andmeid kontrollinud teostades päringu välisesse andmebaasi ja/või kontrollides tarbija arvelduskonto väljavõtet	Krediidiandja on kontrollinud tarbija poolt krediiditaotlusel esitatud informatsiooni tõelevastavust teostades päringu näiteks Maksu- ja Tolliametisse, Pensioniregistrisse või palunud tarbijal esitada arvelduskonto väljavõte ja/või muu asjakohase tõendusmaterjali. Sissetulekute kontrollimine arvelduskonto väljavõttelt ei ole kohustuslik, kui tarbija sissetulekute suurust on võimalik kontrollida muu kogutud objektiivse teabe alusel.
☐ Krediidiandja on krediidivõimelisuse hindamisel arvesse võtnud tõendatud regulaarse sissetuleku[2]	Sissetulekute hindamisel tuleb aluseks võtta piisav ajavahemik, arvestades tarbija sissetulekuallikaid ja sissetuleku laekumise regulaarsust. Tarbija regulaarseks sissetulekuks ei loeta ühekordseid tasusid.
(asjakohasel juhul) ☐ Hooajalist või muul viisil ebaregulaarset sissetulekut saava krediidivõtja puhul on krediidiandja arvestanud selle jätkusuutlikust	Hooajalist või muul viisil ebaregulaarset sissetulekut saavate krediidivõtjate puhul peaksid krediidiandjad esitama vajalikke päringuid ning võtma vajalikke meetmeid, et kontrollida tagasimaksete allikat käsitlevat teavet. Lisatasu (boonus, preemia, tükitöö tasu jne) puhul peab tähelepanu pöörama lisatasu jätkusuutlikkusele ja perioodile, mille eest on lisatasu makstud. Sissetulekut tuleks arvestada piisava arvu kuude keskmisena, st sissetuleku summa tuleb jagada kuude arvuga, mille eest on lisatasu makstud. Harvem kui kord kvartalis makstavat lisatasu üldjuhul arvesse ei võeta. Kui hindamisel võetakse arvesse ebaregulaarseid sissetulekuid, peab krediidiandja tarbija krediiditoimikus säilitama ja sissetulekute andmete juurde lisama kommentaari, millises määras ja mis põhjusel on vastav sissetulek arvesse võetud.
☐ Krediidiandja on sissetulekute arvestamisel lähtunud konservatiivsuse põhimõttest[3]	Olukorras, kus krediidiandjale nähtub erinevatest allikatest (krediiditaotlus, arvelduskonto väljavõte, Pensioniregister, Maksu- ja Tolliamet) keskmiseks tarbija

[2] Halb praktika - krediidiandja on arvestanud tarbija regulaarsete sissetulekute hulka ühekordseid või muid ebaregulaarse iseloomuga tasusid. Ebaregulaarne sissetulek on sissetulek, mis saadakse juhuslikult ja mis ei ole garanteeritud nt ühekordsed toetused, kingitused, boonused.

[3] Halb praktika - krediidiandja on arvestanud, et tarbija võime täita krediidilepingust tulenevaid kohustusi rajaneb tarbija sissetuleku eeldataval olulisel suurenemisel, kuigi selle kohta ei ole piisavalt tõendavaid dokumente. Krediidiandja ei tohi arvestada tarbija krediidivõimelisuse hindamise käigus tarbija võimaliku sissetuleku suurenemisega ilma, et oleks tõendatud, et tarbija sissetulek tõepoolest suureneb.

	sissetuleku suuruseks erinev summa, tuleb krediidiandjal arvestada väiksema talle teadaoleva tarbija sissetuleku suurusega.

4.2. Teiste varaliste kohustuste, sealhulgas regulaarsete finantskohustuste suuruse hindamine (KAVS § 49 lõige 1 punkt 2)

☐ Krediidiandja on küsinud tarbijalt tema regulaarsete kohustuste sh finantskohustuste suurust	Oluline on, et krediiditaotluselt oleks mõistetav, millist informatsiooni on krediidiandja tarbijalt oodanud. See tähendab, et krediiditaotluselt peaks nähtuma, millised kohustused peab tarbija taotlusel märkima.
☐ Krediidiandja on tarbija kohustuste, sh finantskohustuste andmeid kontrollinud	Krediidiandja kontrollib tarbija esitatud teavet tema kohustuste kohta, tuginedes võimaluse korral tarbija esitatud arvelduskonto väljavõttele, kui muu kogutud teave ei ole piisav tarbija krediidivõimelisuse hindamiseks. Arvelduskonto väljavõte peab olema esitatud piisavalt pika ajavahemiku kohta, et oleks võimalik adekvaatselt hinnata tarbija krediidivõimelisust.
☐ Krediidiandja on hindamisel arvesse võtnud tarbija olemasolevad muud varalised kohustused, mis ei tulene finantsteenuse lepingutest, kuid mis ei ole seotud kuludega tarbija majapidamisele[4]	Muudeks varalisteks kohustusteks saab lugeda sellised tarbija poolt kantavad regulaarsed kohustused, mida ei ole võimalik pidada laenutehinguks, sealhulgas tarbijakrediidiks, hüpoteeklaenuks jne ning, mis ei ole käsitatav kuluna tarbija majapidamisele. Muude varaliste kohustuste alla saab lugeda näiteks elatise tasumise kohustust, makseid inkassole ja kohtutäituritele. Viidatud kuludega tuleb arvestada, kui sellised kulud on krediidiandjale teada või tema poolt mõistlikult tuvastatavad.
☐ Krediidiandja on kohustustega arvestamisel lähtunud konservatiivsuse põhimõttest	Olukorras, kus krediidiandjale nähtub erinevatest allikatest (krediiditaotlus, arvelduskonto väljavõte) tarbija keskmiste kohustuste suuruseks erinev summa, tuleb krediidiandjal arvestada suurima talle teadaoleva keskmise tarbija kohustuste, sh finantskohustuste suurusega.
☐ Tarbija on võimeline täitma teisi tema poolt varem võetud finantskohustusi õigeaegselt[5]	

[4] Halb praktika - krediidiandja ei ole arvestanud kohustuste, sh finantskohustuste, hulka tarbija poolt tehtavaid makseid inkassofirmadele, kohtutäiturile ja/või elatise makseid. Olukorras, kus tarbija kohustuste, sh finantskohustuste, hulka arvestatakse üksnes sõlmitud laenu- ja krediidilepingutest tulenevad kohustused ei ole võimalik saada täielikku ülevaadet tarbija olemasolevatest kohustustest. Üksnes osaline kohutuste arvestamine moonutab tarbija krediidivõimelisuse hinnangu tulemust.

[5] Halb praktika - Tarbija sissetulekute suurus ei võimalda tasuda viimase olemasolevaid ja võetavaid kohustusi. Tarbijale ei tohi krediiti väljastada, kui on ilmselge, et tarbija sissetulekutest ei jätku kõikide olemasolevate kohustuste ja taotletavate kohutuste kandmiseks.

4.3. Varasemate maksekohustuste, sealhulgas finantskohustuste, täitmine (KAVS § 49 lõige 1 punkt 3)

☐ Krediidiandja on teinud päringu välisesse andmebaasi tarbija varasemate maksekohustuste täitmise kindlakstegemiseks	Andmed tarbija maksehäirete kohta on võimalik saada kontrollides eraõiguslikke registreid, mis koondavad negatiivset krediiditeavet. Avalikesse andmebaasidesse päringute tegemist ei ole võimalik pidada ebamõistlikuks pingutuseks, mis tähendab, et juhul, kui eksisteerib andmebaas, millest on võimalik tarbija poolt esitatud andmeid kontrollida on krediidiandja reeglina kohustatud seda tegema. Eelnevat arvestades on andmebaasi olemasolul selle kontrollimine rangelt soovitatav. Krediidiandja ei ole kohustatud kontrollima kõiki andmebaase, mis negatiivset krediidiinfot koondavad. Sealjuures tuleb siiski arvestada, et erinevates registrites sisalduv informatsioon 100% ulatuses ei kattu.
(asjakohasel juhul) ☐ Krediidiandja on kontrollinud tarbija maksekäitumist oma sisemistest andmebaasidest, kui tarbija on, või on varasemalt olnud, krediidiandja klient	Sisemiseks andmebaasiks tuleks käesoleva dokumendi kontekstis pidada krediidiandja dokumendisüsteeme ja andmebaase. KAVS § 50 lõike 1 kohaselt on siseallikad krediidiandja enda kasutuses olevad teabe saamise allikad.
☐ Krediidiandja on arvestanud krediidivõimelisuse hindamisel tarbija varasemat käitumist finantskohustuste ja teiste varaliste kohustuste täitmisel[6]	Kui krediidiandjale on teada, et tarbija on raskustes olemasolevate kohustuste korrektse täitmisega, tal on olulised makseraskused, ei saa vastutustundlikuks pidada tarbijale täiendava krediiti väljastamist.
☐ (asjakohasel juhul) Tarbija arvelduskonto ei ole arestitud	Juhul, kui krediidiandjale on teada, et tarbija arvelduskonto on arestitud, tuleb vastava asjaoluga krediidi väljastamisel arvestada. Täitemenetluse võlgnikuks olemine viitab suutmatusele oma kohustusi täita.

[6] Halb praktika - krediidiandja on tarbijale krediidi väljastanud olukorras, kus tarbijal on mitmeid kehtivaid maksehäireid. Üldjuhul ei tohi tarbijale krediiti väljastada, kui tarbijal on kehtivad maksehäired, kuna see viitab, et tarbija ei ole suuteline võetud kohustusi nõuetekohaselt täitma. Olemasolevate kohustuste refinantseerimise käigus võib kõne alla tulla selliste kohustuste refinantseerimine, mille osas on tarbijal makseraskus tekkinud. Krediidiandja võib tarbija olemasolevad kohustused refinantseerida üksnes juhul, kui see on tarbija huvides ning juhul, kui see ei muuda tema finantsolukorda keerulisemaks. Refinantseerimise käigus täiendava krediidi väljastamine võib tarbija võlgade ja tagasimaksete taset märkimisväärselt suureneda, nii et see ei ole tarbija jaoks enam taskukohane ega jätkusuutlik. Taskukohasuse hindamine on selles valdkonnas kahju vältimiseks võtmetähtsusega ning krediidiandja peab tagama, et ta hindab laenu võtmise jätkusuutlikkust proportsionaalselt ja vastutustundlikult.

4.4. Regulaarsed majapidamiskulud kogumis või asjakohasel juhul üldkohaldatavate määradena (KAVS § 49 lõige 1 punkt 4)

☐ Krediidiandja on küsinud tarbijalt tema regulaarsete majapidamiskulude suurust	Krediiditaotluselt peaks nähtuma, millised kulutused on tarbija kohustatud krediiditaotlusel regulaarsete majapidamiskuludena märkima. Kulud esitatakse üldjuhul igakuise keskmisena. Regulaarsed majapidamiskulud hõlmavad tavapäraselt näiteks järgmiseid püsikulusid: • kulutusi elukohale nagu küte, vesi, elekter, kommunaalkulud, üüritasu ja varakindlustusmaksed; • kogumis mõistlikult hinnatavad kulud toidule; • transpordikulud nagu sõidukikindlustus, kütus, ühistranspordi piletid; • kulud sideteenusele nagu kõne-, SMS- ja internetiteenus, kaabellevi- ja SAT-TV teenus; • kulutused lastele nagu lasteasutuste tasud. Regulaarsete majapidamiskulude hulka ei arvestata tarbija muutuvkulusid, näiteks: • vaba aja tegevused; • ajalehed, raamatud ja ajakirjad; • meelelahutus ja kingitused; • muud isiklikud kulud, nt juuksur; • kestvuskaupade hooldus; • ettenägematud kulutused.
☐ Krediidiandja on küsinud tarbijalt tema ülalpeetavate arvu	Tegemist on olulise teabega tarbija krediidivõimelisuse hindamise läbiviimiseks. Mida rohkem ülalpeetavaid, seda suuremad on proportsionaalselt rahasummad, mis kuluvad majapidamisele.
☐ Tarbija on krediiditaotlusele märkinud majapidamiskulude suuruseks suurema summa, kui 0 eurot	Ei ole eluliselt usutav, et tarbijal puuduvad kulutused majapidamisele, seetõttu on eeldus, et majapidamiskulude suurused on alati suuremad, kui 0.
☐ (asjakohasel juhul) Krediidiandja on tarbija majapidamiskulude suurusi kontrollinud	Krediidiandja kontrollib võimalusel tarbija majapidamiskulude suurusi tarbija arvelduskonto väljavõtet.

	Kui tarbija on abielus või mitteabielulises kooselus, ei saa krediidiandja lihtsalt eeldada, et kulud katavad tarbija ja tema abikaasa/elukaaslane võrdselt. Krediidiandja peab kas eeldama, et tarbija tasub kõik kulud, või hankima teavet selle kohta, millise osa ühiskuludest tarbija tegelikult maksab.
☐ (asjakohasel juhul) Krediidiandja on kontrollinud tarbija esitatud teavet ülalpeetavate kohta	Ülalpeetavate osas kontrolli teostamine Rahvastikuregistri kaudu ei ole absoluutne, see tähendab, et kõikidel krediidiandjatel ei ole ligipääsu sealt nähtuvatele andmetele. Mõningatel juhtudel on krediidiandjal võimalik tarbija ülalpeetavate arv tuvastada kontrollides tarbija arvelduskonto väljavõtet.
☐ (asjakohasel juhul) Krediidiandja ei ole arvestanud üldkohaldatavat majapidamiskulude määra, kui talle on teada, et tarbija igakuised keskmised majapidamiskulud on sellest suuremad[7]	Krediidiandja peab krediidivõimelisuse hindamisel arvesse võtma tarbija ülalpeetavate arvu ja tarbija muid kogumis mõistlikult hinnatavaid regulaarseid kulutusi majapidamisele. Krediidiandjal on õigus tarbija krediidivõimelisuse hindamiseks kehtestada asjakohased vorminõuded ja hindamise metoodika, sh regulaarsete majapidamiskulutuse hindamisel võib asjakohasel juhul kasutada üldkohaldatavaid määrasid (üldkohaldatav määr ei tohiks olla väiksem, kui Statistikaameti poolt arvutatud arvestuslik elatusmiinimum) ja arvesse võtta nt konkreetsest krediiditootest ja/või kliendigrupist tulenevaid erisusi jmt. Krediidiandja peab kindlaks tegema, kas tema poolt krediidivõimelisuse hindamisel kasutatav üldkohaldatav määr katab tarbija majapidamiskuludeks tehtavad kulutused, mis tarbija on enda kohta krediiditaotlusel avaldanud ja/või mis krediidiandja on tarbija arvelduskonto väljavõttelt tuvastanud. Juhul, kui tarbija tehtavad kulutused majapidamisele on suuremad, kui krediidiandja poolt kasutatav üldkohaldatav määr, tuleks arvestada krediidivõimelisuse hindamisel tarbija poolt esitatud suurema summaga.

[7] Halb praktika - krediidiandja on arvestanud majapidamiskulude hindamisel üldkohaldatavat määra olenemata sellest, et tarbija on krediiditaotlusel märkinud kulude suuruse suuremana ja/või suurem kulu nähtub tarbija arvelduskonto väljavõttelt. Krediidiandja võib üksnes asjakohasel juhul tarbija krediidivõimelisuse hindamisel kasutada majapidamiskulude üldkohaldatavat määra. See tähendab ka seda, et kui tarbija taotluselt ja/või arvelduskonto väljavõttelt nähtub suurem majapidamiskulude suurus, kui krediidiandja poolt kehtestatud üldkohaldatav määr, peab krediidiandja alati arvestama talle teadaolevat suuremat majapidamiskulude suurust. Krediidiandja peab tarbija krediidivõimelisuse hindamisel lähtuma konservatiivsuse printsiibist, et vähendada võimalikku tarbija kahjustumise riski.

☐ Krediidiandja on arvestanud majapidamiskulude hindamisel tarbija ülalpeetava(-te)ga[8]	Ülalpeetavate arv on oluline näitaja, millega tuleb tarbija krediidivõimelisuse hindamisel arvestada, kuna kulud ülalpeetavatele võivad moodustada tarbija regulaarsest sissetulekust märkimisväärse osa.

4.5. Varasemate maksekohustuste täitmise ja tarbijakrediidilepingust tulenevate rahaliste kohustuste võimaliku suurenemise mõju (KAVS § 49 lõige 1 punkt 5 ja KAVS § 49 lõige 2 punkt 3)

☐ Krediidiandja on arvestanud tarbija varasemate maksekohustuste ja tarbijakrediidilepingust tulenevate rahaliste kohustuste võimaliku suurenemisega	Tarbija peab olema suuteline täitma ka kõiki varem võetud finantskohustusi ning seda ka kõrgema intressi tingimustes ilma vajaduseta võtta selleks täiendavaid krediite. Mõistlikult tuleb arvestada võimalikke negatiivseid tulevikustsenaariume, millest üks on nt intressi suurenemine, krediidisumma suurenemine intressimaksete võrra, krediidi tagastamise lõpptähtpäeval tasumisele kuuluva krediidisumma suurust vms.
(asjakohasel juhul) ☐ Krediidiandja on arvestanud võimaliku kulude suurenemisega, mis tuleneb vajadusest tagada muude võlgade tasumine, mille käendajaks tarbija on	Juhul, kui tarbija on sõlminud käenduslepingu ja vastav asjaolu on krediidiandjale teada, peab krediidiandja arvestama, et tarbija võib olla kohustatud ühel hetkel põhivõlgniku kohustust täitma.
(asjakohasel juhul) ☐ Krediidiandja on arvestanud võimaliku osamakse suuruse suurenemisega, mis tuleneb fikseerimata intressimäära tõusust (KAVS § 49 lg 2 p 3)	Krediidiandja peab krediidivõimelisuse hindamisel arvestama, et tulenevalt intressimäära muutusest võivad lepingust tulenevad osamaksed suureneda.

4.6. Krediidiandjale teadaolevad muud faktid, millel võib olla oluline tähtsus tarbija krediidivõimelisuse hindamisel ja mis võivad mõjutada tarbija kohustuste nõuetekohast täitmist (KAVS § 49 lõige 1 punkt 6)[9]

(asjakohasel juhul) ☐ Krediidiandja on palunud tarbijal kontrolliks esitada kõikide arvelduskontode väljavõtted, mida tarbija aktiivselt kasutab	Juhul, kui krediidiandjale saab teatavaks ja/või on mõistlikult võimalik tuvastada, et tarbija kasutab aktiivselt tehingute tegemiseks mitut arvelduskontot, ei saa alati piisavaks lugeda, kui krediidiandja palub esitada kontrolliks üksnes ühe nendest.

[8] Halb praktika - krediidivõimelisuse hindamisel võetakse arvesse ainult tarbija sissetulekuid ja kohustusi. KAVS näeb ette mitmeid näitajaid, mida krediidiandja peab tarbija krediidivõimelisuse hindamisel arvestama. Krediidivõimelisuse hindamisel tuleb seega arvesse võtta minimaalselt näitajaid, mis on KAVS § 49 lõigetes 1 – 3 toodud, hindama andmeid kogumis ning seejärel kujundama nende andmete pinnalt otsuse tarbija suutlikkuse kohta krediit tagasi maksta.

[9] Käesolevas punktis toodud nimekiri KAVS § 49 lõike 1 punktis 6 nimetatud muudest faktidest ei ole ammendav ega lõplik.

	Asjakohasel juhul tuleb paluda esitada ka arvelduskontode väljavõtted, mis on tarbijale avatud makseasutustes.
(asjakohasel juhul) ☐ Krediidiandja on arvestanud tarbija võimaliku sissetuleku alanemisega pärast pensioniea saabumist või töölepingu lõppemist, kui krediidileping kehtib pärast seda aega	Tarbijate puhul, kelle lepingu lõpptähtaeg ulatub nende pensioniikka, peab krediidiandja krediidivõimelisuse hindamisel arvestama tarbija võimaliku sissetuleku alanemisega pärast pensioniea saabumist ja sellest tulenevalt töölepingu lõppemist. Krediidiandja peab tegema mõistlike pingutusi selgitamaks välja võimalikud mõistlikult ettenähtavad muudatused tarbija sissetulekutes.
(asjakohasel juhul) ☐Krediidiandja on arvestanud, et tarbija võtab arvelduskontolt igakuiselt suuri summasid sularahas välja[10]	Krediidiandjal tuleb krediidivõimelisuse hindamisel arvestada asjaoludega, mis võivad mõjutada tarbija kohustuste nõuetekohast täitmist. Arvelduskontolt sularaha väljavõtmine võib olla tarbija harjumus, millel võib olla erinevaid põhjuseid, kuid teatud juhtudel võib selline käitumine viidata tarbija soovile krediidiandja eest varjata tema tegelikke tehinguid. Seda arvestades tuleks krediidiandjal asjakohasel juhul sularaha väljavõtmise asjaolusid kontrollida.
(asjakohasel juhul) ☐ Krediidiandja on arvestanud, et tarbija arvelduskontole tehakse suurtes summades sularaha sissemakseid	Sularaha sissemakseid ei tohi arvestada tarbija regulaarsete sissetulekute hulka, kui selle päritolu ei ole tõendatud (nt töölepinguga).
(asjakohasel juhul) ☐ Krediidiandja on arvestanud tarbija arvelduskontolt nähtuvaid kanded hasartmängukorraldaja(-te)le[11]	Krediidiandjal puudub pädevus anda hinnang sellele, kas tarbija võib olla hasartmängusõltlane või mitte, kuid krediidiandjal tuleb mõistlikult vastava riskikäitumisega arvestada, kui see võib mõjutada krediidi nõuetekohast tagasimaksmist. Seda eriti olukorras, kus tarbija kulutab hasartmängude mängimiseks märkimisväärse osa oma sissetulekust, teeb seda regulaarselt ja/või pidevas kasvavas trendis.
(asjakohasel juhul) ☐ Krediidiandja on arvestanud, et tarbija ei ole krediidi tavakasutaja	Krediidi jätkusuutliku teenindamise seisukohast on oluline, et hinnataks muu hulgas asjaolu, kui tihti erinevad krediidiandjad tarbijale krediidi väljamakseid teostavad. Krediidiandja peab arvestama tarbija üldist finantsolukorda ja seda, kas näiteks oleks tarbija võlanõustamisse suunamine sobivam, kui täiendav laenamine.

[10] Halb praktika - Krediidiandja ei ole palunud tarbijalt selgitusi igakuiste sularaha väljavõtmiste kohta, millised summad on tarbija sissetulekuga võrreldes märkimisväärsed. Krediidiandja peab kontrollima, kas tarbijal on lisaks kohustusi, mis ei nähtu arvelduskonto väljavõttelt. Kontrollimise eesmärk on kindlaks teha tarbija kõikide kohustuste suurused.

[11] Halb praktika - krediidiandja ei ole arvestanud, et tarbija kulutab igakuiselt märkimisväärse summa hasartmängude mängimisele. Juhul, kui tarbija kohta olemasolevatest andmetest nähtub, et tarbija kulutab märkimisväärse osa oma sissetulekust hasartmängude mängimisele peab krediidiandja mõistlikult arvestama, et tarbijale väljastatavat krediiti võidakse kasutada võimaliku sõltuvussuhte rahuldamiseks.

	Tarbijale ei tohi krediiti väljastada, kui on mõistlik järeldada, et tema sissetulekutest ei piisa kõikide tema kohustuste kandmiseks.

4.7. Sõlmitava tarbijakrediidilepingu tingimused, sealhulgas võetava rahalise kohustuse suurus (KAVS § 49 lõige 1 punkt 7)[12]

☐ Krediidiandja on arvestanud krediidi tähtaega	Krediidi jätkusuutliku teenindamise seisukohast on oluline, et hinnataks kliendi suutlikkust krediit tagasi maksta. See tähendab, et hindamises tuleks arvesse võtta kõiki vajalikke ja asjakohaseid tegureid, mis võivad mõjutada tarbija suutlikkust krediiti tagasi maksta lepingu kehtivuse ajal.
(asjakohasel juhul) ☐ Krediidiandja on arvestanud krediidi eesmärki	Krediidi eesmärk võetakse arvesse, kui see on laenutoote seisukohast oluline.

4.8. Krediidi põhiosa ja intressimakse ning tarbija sissetuleku suhe (KAVS § 49 lõige 2 punkt 1)

☐ Krediidi põhiosa ja intressimakse ning tarbija sissetuleku suhe vastab krediidiandja poolt sise-eeskirjades kehtestatud piirmääradele[13]	Krediidiandjad on kohustatud oma sise-eeskirjaga kindlaks määrama krediidi põhiosa ja intressimakse ning tarbija sissetuleku suhte. Krediidiandja ei tohi tarbijale krediiti väljastades ületada kehtestatud suhtarvu. Krediidi põhiosa ja intressimakse ning tarbija sissetuleku suhet on võimalik väljendada erinevalt: (i) DTI (*debt-to-income*) või (ii) DSTI (*debt-service-to-income*). KAVS seaduseelnõu seletuskirja (RT I, 19.03.2015, 4 - jõust. 29.03.2015) kohaselt on silmas peetud eeskätt DSTI kehtestamise kohustust, kuid seaduse tekst jätab siin tõlgendamise ruumi.

[12] Käesolevas punktis toodud nimekiri KAVS § 49 lõike 1 punktis 7 nimetatud tarbijakrediidilepingu tingimustest ei ole ammendav ega lõplik.

[13] Halb praktika – kõrge krediidi põhiosa ja intressimakse ning tarbija sissetuleku suhe. Suhtarv, mille kohaselt võivad kliendi kõigi finantskohustuste igakuised põhiosa- ja intressimaksed kokku moodustada 80% - 100% tarbija sissetulekutest on tarbija jaoks ebamõistlikult koormav. Taoline suhtarv ei jäta piisavat puhvrit võimalike ootamatuste tarbeks ning ohustab oluliselt tarbija igapäevase eluga toimetulekut ehk elamiseks vajalike vahendite olemasolu. Üldjuhul võib väita, et mida kõrgem on krediidi põhiosa ja intressimakse ning tarbija sissetuleku suhe, seda suurem on tarbija maksejõuetuse tõenäosus, mistõttu tuleks ettevaatlikkusega suhtuda ka suhtarvudesse, mis jäävad vahemikku 50% - 80%.